

5. Інноваційний ресурс господарського розвитку: монографія [Текст] / Бондарь К.Л., Дерев'янін Т.І., Мельник В.П., Микитенко В.В. [та ін.] / За ред. В.П. Мельника. – К.: Об'єдн. ін-т ек-ки НАН України, 2005. – 363 с.
6. Экономическая безопасность государства и информационно-технологические аспекты её обеспечения: Монография [Текст] / [Андреев Д.А., Веклич О.А., Микитенко В.В. [та ін.] / Під заг. ред. Г. К. Вороновського та І. В. Недіна. – К.: Вид-во Знання України, 2005. – 664 с.
7. Суходоля О. М. Енергоефективність економіки в контексті національної безпеки: методологія дослідження та механізм реалізації: монографія. [Текст]. – К.: Вид-во НАДУ, 2006 – 424 с.
8. Україна на шляху до енергетичної ефективності: монографія [Текст] / [за ред. М. П. Ковалка, В. Ф. Бесєдіна, М. В. Рапцуна, М. М. Кулика, О. О. Єрохіна] – К.: Арена-Єско, 1997. – 228 с.
9. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку: Монографія [Текст] / [Кіндзерський Ю. В., Микитенко В. В., Якубовський М. М. [та ін.]; за ред. Ю. В. Кінзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозування. – К., 2009. – 928 с.;
10. Енергоефективна економіка України: Монографія [Текст] / [М. П. Ковалко, М. В. Рапцун, М. М. Кулик, О. О. Єрохін] – К.: Агентство раціонального енерговикористання та екології України, 1999 – 227 с.
11. Худолей В.Ю. Роль, місце та тенденції розвитку підприємств нафтогазового комплексу в енергозабезпеченні країни [Текст] / Шкарлет С.М., Худолей В.Ю. // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць / за наук. ред. І. К. Бондар. – К.: НДІ Економічний інститут Міністерства економіки України, 2008. – № 5 (86-87). – С. 78-81.
12. Долішній М. І. Регіональна політика України: наукові основи, методи і механізми: монографія [Текст] / М. І. Долішній. – Львів: 2001. – 342 с.
13. Экономический механизм стратегии развития ТЭК: монография [Текст] / [А.И. Амоша, А.И. Кабанов, А. И. Чиликин и др.]. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2002. – 140 с.
14. Микитенко В.В. Формування системи забезпечення енергоефективності на синергетичних підходах [Текст] / В.В. Микитенко // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний ін-т» МОН України. – К.; 2006. – № 3. – С. 293–300.
15. Худолей В. Ю. Декомпозиція процесів формування системи управління забезпеченням енергоефективності функціонування РПК держави / В.Ю. Худолей // Ефективна економіка: електронний науковий фаховий економічний журнал, 2012. - № 9: Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1367>
16. Худолей В.Ю. Методологічні основи реалізації технологій управління забезпеченням енергоефективності функціонування РПК [Текст] / В.Ю. Худолей // Соціально-економічний розвиток регіонів контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції. – Херсон, ХНТУ МОНмолодьспорту України, Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2011. - С. 168 – 175.

Рецензент д.э.н., професор В.В. Микитенко

338.48(477.53)

*Оніщук Л.М., к.п.н.,
начальник відділу з питань туризму і курортів
Полтавської обласної державної адміністрації*

РОЗВИТОК ЕКОТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ПОЛТАВЩИНИ

В загальнодержавних процесах України, спрямованих на євроінтеграцію, туризму відводиться одна з найактивніших ролей. Сучасна індустрія туризму є однією з найбільш прибуткових і динамічних галузей світового господарства. Сучасне туристичне господарство є найвищою за рівнем рентабельності сферою людської діяльності. Туристична індустрія є важливим чинником стабільного та динамічного збільшення надходжень у бюджет, важливий позитивний вплив на стан справ у багатьох галузях економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство та т.п.).

За даними Всесвітньої організації туризму, кожен вкладений у розвиток цього виду бізнесу долар, приносить віддачу, у середньому, більш ніж 250 доларів [1], тому питання доквілля відходять на задній план. Сталий розвиток сприймається як процес, що гармонійно поєднує використання ресурсів, напрямки інвестування, аспекти технологічного розвитку та інституційні зміни з потребами теперішнього і майбутніх поколінь.

Україна прагне посісти чільне місце в європейському і світовому туристському співтоваристві. Туристична діяльність в нашій країні швидко розвивається, оскільки ми маємо всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього й іноземного туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-

рекреаційного потенціалів [2]. Туризм повинен стати важливим засобом у розвитку національної економіки, однією з ефективних форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, залучення широких верств населення до пізнання історично-культурної спадщини.

Екологічна складова є особливо актуальною при формуванні обласного туристичного продукту, плануванні розвитку туристичної галузі в цілому та створенні цільових комплексних програм окремих територій зокрема.

Туризм і туристична діяльність – складні соціальні процеси. Туристичну діяльність можна розглядати як діяльність організаторів туризму (туроператорів і туристичних агентів, а також інших учасників туристичного ринку) щодо формування продукту споживання – туристичного продукту і його споживання туристами – з іншого боку.

Туристичний продукт базується на ресурсних елементах, а саме на ресурсних складових, а також системах інфраструктури туризму.

Природний ресурс може бути потенційним джерелом туристичного продукту [3], але складовою туристичного продукту стане тільки у взаємозв'язку з іншими елементами туристичного бізнесу. Якщо доступу до природного ресурсу немає, тоді ресурс або об'єкт не може бути потенційним туристичним продуктом. Необхідною умовою є попит суспільства на цей продукт. Отже, саме формування суспільного попиту і є головним завданням розвитку формування туристичного продукту як інструменту активізації та стабілізації використання рекреаційного потенціалу Полтавщини.

Протягом останніх десятиріч навантаження на довкілля поступово веде до розуміння того, що економічний розвиток має межу, обумовлену екологічним станом планети. Конференція ООН, присвячена проблемам навколишнього середовища, що відбулась в Стокгольмі в 1972 р., стала початком діяльності із захисту довкілля в планетарному масштабі.

У 1992 р. Конференція ООН з питань довкілля та розвитку (UNCED) в Ріо-де-Жанейро визначила цілі та пріоритети політики довкілля та розвитку, які треба втілювати в рамках міжнародного співробітництва. Десять років потому (2002 р.) країни-учасники зустрілись в Йоганнесбурзі, щоб оцінити прогрес в питаннях сталого розвитку.

Сталий розвиток – це розвиток, що задовольняє потреби сьогодення і гарантує таку ж можливість майбутнім поколінням. Таке визначення фокусується на: концепції потреб, особливо бідного населення світу, яким потрібно надати найвищий пріоритет. концепції обмеження можливостей оточуючого середовища у– задоволенні теперішніх і майбутніх потреб.

Людська діяльність та використання ресурсів не можуть перевищувати можливості екосистеми. Перевищення цієї здатності призводить до деградації довкілля. Перебування людської раси на цій планеті можливе лише за умови, що всі наші дії не перевищуватимуть можливості екосистеми.

Відносно новим видом туристичної діяльності є екотуризм. Уперше термін «екотуризм» був використаний Міллером у 1978 р. як визначення одного з варіантів зрівноваженого розвитку туризму. В основі екотуризму лежить турбота про навколишнє середовище. Екотуризм розвинувся у результаті виникнення нових суспільних потреб щодо пізнання та охорони природи, культурного надбання. Він заснований на туристичному попиті та пов'язаний з туристичними потребами у вивченні природи, збереженні екосистем з урахуванням інтересів місцевого населення [1].

Туристично-рекреаційний потенціал Полтавщини представлений досить сприятливими кліматичними чинниками і цінними туристичними ресурсами, такими як джерела мінеральних вод (м. Миргород, с. Велика Багачка, м. Зіньків, с. Нові Санжари). До послуг відпочиваючих 363 територій та об'єктів природно-заповідного фонду: заказники, пам'ятки природи та садово-паркового мистецтва, регіональні ландшафтні парки, дендропарки, заповідні урочища та багато іншого.

Важливе значення для туризму мають і представлені в області природні промислові ресурси: мисливські ресурси птахів і ссавців; рибні ресурси; лікарських рослин та інші ресурси [4-6], в області є цінні природні комплекси, що відрізняються унікальністю тваринного світу та високим біорозмаїттям. Поряд з можливістю розвитку оздоровчого туризму, регіон має особливий потенціал для організації екологічних стежок, місць спостережень за птахами (бердсводчингу), екологічним туризмом, туризмом, пов'язаним з аматорським рибальством, полюванням, сільським туризмом, етнографічним, історичним і науковим туризмом. Природні чинники (клімат, рельєф та ландшафти, річки,) реалізовані через ствердження «Полтавщина – екологічний стандарт України», екологічне землеробство та самобутня кухня. Діє маршрут «Гастрономічні шляхи Полтавщини» під гаслом «Галушки в Полтаві й сало – марно літо не пропало!».

Важливими туристичними об'єктами є також історико-культурні, археологічні пам'ятки (столиця Скіфії – Гелон), пам'ятники архітектури, відомі особистості, та місця, пов'язані з ними, зокрема туристично-екскурсійні маршрути (наприклад «Гоголівські місця Полтавщини», с. Диканька та м. Миргород, Національний Сорочинський ярмарок).

Для туризму є привабливими переплетення місцевих етнокультур з традиційними ремеслами: килимарство, вироблення шкір, ковальське ремесло, виготовлення виробів з очерету та ін. Для задоволення потреб шанувальників етносу в області діють: Етнографічний маршрут «Білим по білому»(на Решетилівщині вишивальні промисли та килимарське мистецтво налічують кілька століть.); с. Опішня – гончарна столиця України тощо.

На виконання положень статті 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» обласною Програмою розвитку туризму та курортів на 2011-2015 рр. передбачено розроблення заходів по виконанню робіт з відновлення ландшафтів та поліпшення упорядкування рекреаційних територій, зокрема, рішенням сімнадцятої сесії Полтавської обласної ради від 17.09.2008 на базі пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Парк Криворудський» Семенівського району створено комунальну установу «Рекреаційний центр Криворудський» Полтавської обласної ради.

У травні 2011 року прийнято Закон України «Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення», що стало гарантом з боку держави стосовно сталого розвитку унікальної території.

Важливою складовою галузі туризму є екологічно-просвітницька робота. З 2010 року у «Рекреаційному центрі Криворудський» було започатковано проведення Всеукраїнського «Еко-фестивалю «Лель». В Шишацькому районі традиційною є щорічна акція «Екологічна стежина». В Диканському регіональному ландшафтному парку впроваджено оглядові екскурсії територією парку та створено 16 екологічних маршрутів з урахуванням вікових особливостей та пізнавальних інтересів груп. Відповідна робота проведена і в інших районах та містах області.

Значна підтримка екологічного туризму в області проводиться Полтавським національним педагогічним університетом імені В.Г. Короленка, природничий факультет якого опікується ботанічним садом у м. Полтаві, що є місцем відвідування туристичних груп. Студенти університету щорічно вивчають флору і фауну рідного краю на території регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський», поряд з яким розташована навчальна база у с. Лучки Кобеляцького району, діють екомаршрути.

Ряд культурно-спортивних, екологічних туристичних заходів проводяться у співпраці з громадськими організаціями, адже все більшою популярністю користуються активні види туризму – водний та кінний. Розроблені нові туристичні маршрути, зокрема водний по річкам Ворскла, Псел, Сула, Оріль. Кінні туристичні маршрути діють у Великобагачанському, Чутівському, Котелевському, Миргородському, Кобеляцькому, Полтавському районах. Постійно проводяться акції санітарної підготовки прибережних територій до прийому туристів, облаштовуються стаціонарні зупинки, такі, як с. Нижні Млини, с. Буланово Полтавського району, с. Кунцеве Новосанжарського району, с. Котельва у Ковпаківському парку тощо. Щорічно у серпні проводиться туристичне свято «Пісенні мандри» у с. Нижні Млини Полтавського району, що дозволяє поєднувати культурно-мистецьку та екологічну складову у туристичному заході. Успішно пройшла у 2010 році презентація туристичного маршруту «Заповідна краса Полтавщини» (Глобинський район – Устимівський дендропарк, Семенівський район – «Рекреаційний центр Криворудський»).

В ході підготовки до літнього туристично-оздоровчого сезону в усіх районах області систематично проводиться обстеження стану, упорядкування та облаштування місць відпочинку на берегах річок та водоймищ, упорядкування територій мисливських та рибальських угідь.

На реалізацію положень «Стратегії розвитку туризму і курортів в Україні», затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2008р. № 1088-р. необхідно визначити стратегічні орієнтири для забезпечення оптимального середовища сталого розвитку туризму області. Серед яких є :

- забезпечення інфраструктурного облаштування визначних об'єктів природно-заповідного фонду в складі обласного та районних мереж туристично-екскурсійних маршрутів;
- моніторинг туристичних ресурсів області, формування та ведення відповідного обліку.
- інформаційне облаштування, ознакування та маркування цінних туристичних ресурсів області, національної та регіональних мереж туристично-екскурсійних маршрутів шляхом встановлення вказівників, бігбордів, сіті-лайтів, лайто-боксів тощо.

Очікуваний результат від реалізації: збільшення та впорядкування туристичних потоків, забезпечення збереження та раціонального використання цінних туристичних ресурсів області, їх доступності для всіх категорій населення, формування сприятливого туристичного іміджу, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, підвищення рівня привабливості та пристосованості об'єктів природно-заповідного фонду, створення передумов для формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту.

Отже, відповідно до норм міжнародної практики, та відповідно до положень Гаазької (1989 р.) декларації з туризму, основними принципами туризму, задекларованими Всесвітньою туристичною організацією є наступні: діяльність державних управлінських органів у туристичній сфері повинна спрямовуватися на забезпечення аналізу, координації та макрорегулювання туристичного розвитку. Свою гідну нішу на ринку туристичних послуг повинен зайняти екотуризм, який включає в себе програми, що зводять до мінімуму негативні аспекти впливу звичайного туризму на навколишнє середовище і зміцнення культурної самобутності місцевого населення.

Формування нового геотуристичного бренду Полтавщини, який поєднує у собі систему можливостей культурно-пізнавального, оздоровчого напрямків сприятиме створенню нового іміджу області та реалізацію програм, направлених на підвищення інвестиційної діяльності, зокрема формування довіри до національних виробників та створення програм залучення туристів на найбільш дохідні туристичні напрями.

Туристична індустрія є важливим чинником сталого та динамічного збільшення надходжень у бюджет, сприяє підвищенню зайнятості населення, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини, збереженню екологічної рівноваги. Запровадження підходів активізації до екологічного туризму є одним з чинників місцевого розвитку, активізації економічних процесів та стимулювання інвестиційного потенціалу регіонів.

Література

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм / М.Б. Биржаков. – СПб.: «Невский Фонд», 2004. – 448 с.
2. Развитие туризма в Украине і світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/info/publish2007/1204116387.html>
3. Данилишин Б.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогушцов, В.С. Міщенко. – К.: РВПС України, 1999. – С. 238-314.
4. Организационно-экономические и правовые механизмы формирования и развития рекреационно-туристического комплекса Придунайского региона / В.Н. Степанов, С.К. Харичков, И.А. Бердников, В.В. Шмагина // Региональная комплексная программа социально-экономического развития Придунайского региона. Подпрограмма «Формирование и развитие рекреационно-туристического комплекса в Придунайском регионе». – Одесса: Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины (рукоп. фонд), 1999. – 42 с.
5. Харичков С.К. Лизинг в решении инвестиционных проблем туристско-рекреационной сферы / С.К. Харичков, В.В. Шмагина // Экономические инновации: Совершенствование системы управления предпринимательством. – Одесса: Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 1998, вып. 3. – С. 112-117.
6. Шмагина В.В. Система механизмов мобилизации природно-ресурсного потенциала объектов рекреации и туризма / В.В. Шмагина // Рекреация индустрия: досвід, проблеми і перспективи розвитку. – Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2000. – С. 236-243.
7. Блага М.М. Географічні відмінності та шляхи оптимізації використання рекреаційно-ресурсного потенціалу гірсько-приморських територій Криму: Автореф. дис.канд. географ. наук: 11.00.02/ ОДУ ім. Мечнікова. – Одеса, 2000. – С. 4-5.
8. Потенциал рекреационно-туристического комплекса региона: характеристика и механизмы мобилизации / С.К. Харичков, В.В. Шмагина, Е.В. Степанова // Политика мобилизации интегрального ресурса региона: В 2 кн. Рук. авт. коллектива: член-корр. НАН Украины, д.э.н., проф. Б.В. Буркинский, д.э.н., проф. С.К. Харичков. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2002. – Кн. 2 – С. 7-70.
9. Рубель О.Е. Формирование региональной политики использования природно-ресурсного потенциала экотуризма в зонах водно-болотных угодий / О.Е. Рубель // Научный вестник аграрной науки Причерноморья. – В 2-х т, т. 2 – Николаев: НГАА, 2001. – С. 322-327.
10. Рубель О.Е. Эколого-экономические проблемы устойчивого использования природно-ресурсного потенциала водно-болотных угодий Украинского Придунайя / О.Е. Рубель // Экономические инновации, вып. 10: Тенденции глобализации и регионализации социально-экономического развития (экономические трансформации экономика и экология). Сб. науч. работ. – Одесса: Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2001. – С. 265-271.